

การแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ : มุมมองจากสามัญชน

ดร.อุทัย ดุลยเกษม*

1. เกริ่น

พื้นที่ที่เรียกกันว่าจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยมักหมายรวมถึงจังหวัดสตูล ปัตตานี นราธิวาส ยะลาและบางอำเภอของจังหวัดสงขลา เพราะฉะนั้นเมื่อใช้คำว่า “จังหวัด” บางครั้งจึงไม่ค่อยลงตัวนักในแง่ของขอบเขตพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ผมคิดว่าน่าจะเรียกว่าพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยน่าจะเหมาะกว่า เพราะจะทำให้เข้าใจตรงกันว่า เมื่อพูดถึงประเด็นปัญหาต่าง ๆ ในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ครอบคลุมถึงขอบเขตทางภูมิศาสตร์แค่ไหนเพียงไร จะได้ไม่ต้องถกเถียงกันในเรื่องนี้

พื้นที่ชายแดนภาคใต้ในความเข้าใจของผมนอกจากขอบเขตจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูลแล้ว ยังหมายถึงอำเภอสะบ้าย้อย อำเภอจะนะ อำเภอนาทวี และอำเภอเทพา ของจังหวัดสงขลา เพราะพื้นที่ดังกล่าวนี้มีลักษณะพิเศษด้านประชากร ในพื้นที่ดังกล่าวนี้ประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อสายมลายูและนับถือศาสนาอิสลามทำให้วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมเด่นในพื้นที่ดังกล่าวนี้มีความแตกต่างจากวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของประชากรอื่นร้อยละสามสิบห้าในพื้นที่ และต่างจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทย การที่ผู้คนซึ่งมีบ้านเรือนและทำมาหากินอยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือ

ใกล้เคียงกันและมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมที่แตกต่างกันถือเป็นเรื่องปรกติธรรมดา เพราะเกือบจะกล่าวได้ว่าแทบไม่มีประเทศใดในโลกนี้ที่ประกอบด้วยประชากรเผ่าพันธุ์เดียวหรือนับถือศาสนาเดียวกันด้วยเหตุดังนั้นความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งปรกติของสังคมมนุษย์ อันที่จริงแล้วความหลากหลาย (Diversity) เป็นลักษณะสำคัญหรือเป็นเสาหลักของระบบต่าง ๆ ในโลกนี้ เช่น ความหลากหลายทางชีวภาพ (Bio-Diversity) ถือเป็นรากฐานสำคัญของระบบนิเวศ (Bio-Diversity is a foundation of an ecological system) ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Diversity) เป็นรากฐานสำคัญของระบบสังคม (Cultural Diversity is a foundation of a social system) เมื่อสิ่งที่มีความแตกต่างหลากหลายมาอยู่ด้วยกันในพื้นที่เดียวกันโดยธรรมชาติแล้วจะต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Interdependence) เช่น ไม้ต่างพันธุ์กันก็พึ่งพาอาศัยกัน ป่ากับสัตว์ก็พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สัตว์ต่างชนิดกันก็พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ เพราะฉะนั้นความขัดแย้งกันของสิ่งที่มีความแตกต่างหลากหลายก็เป็นสิ่งปรกติธรรมดา และเมื่อมีความขัดแย้งกัน ระบบธรรมชาติก็มีหนทางแก้ปัญหาความขัดแย้งเหล่านั้นเพื่อให้ระบบทั้งหมดทำงานต่อไปได้ ดูจากตัวอย่างของสัตว์ต่างชนิดกันเมื่อมีความขัดแย้งกันก็อาจจะทำร้าย

* อธิการบดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ซึ่งกันและกันจนบาดเจ็บล้มตาย หรือในบางกรณีก็จะเกิดการประนีประนอมยอมปฏิบัติตามอีกฝ่ายหนึ่ง ในกรณีดังกล่าวนี้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นก็ได้รับการแก้ไขปิดเอาไว้ให้อยู่ในระดับที่ระบบทั้งหมดทำงานต่อไป

ในธรรมชาติเมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น การแก้ปัญหาจะใช้ สัญชาตญาณ (Instinct) เป็นเกณฑ์ในการแก้ปัญหา แต่เมื่อแก้ปัญหาได้แล้วอาการต่อเนื่องก็ไม่ค่อยมี แต่ในสังคมมนุษย์ซึ่งถือกันว่าเป็นสัตว์ประเสริฐเพราะมีสมองที่โตกว่าคิดได้มากกว่าและคิดได้ซับซ้อนกว่า และที่สำคัญมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีศักยภาพในการเรียนรู้อย่างไม่จำกัด ไม่เหมือนกับสัตว์ซึ่งเรียนรู้ได้เช่นกันแต่มีขอบเขตจำกัด เพราะฉะนั้นเราจึงคาดหวังว่าเมื่อมนุษย์มีความขัดแย้งกัน ในการพยายามแก้ความขัดแย้งควรจะใช้สัญชาตญาณ ให้น้อยที่สุดแต่ใช้สติและปัญญาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาให้มากที่สุด อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าเสียดใจว่าในโลกทุกวันนี้มนุษย์เกือบทุกเผ่าพันธุ์ ทั้งที่มีการศึกษาในระบบ โรงเรียนและระบบมหาวิทยาลัย ทั้งทางโลกและทางธรรมอยู่ในระดับสูง แต่การตัดสินใจจะทำหรือไม่ทำอะไร มักจะใช้สติปัญญาน้อยมาก เพราะฉะนั้นเราจึงไม่อาจกล่าวอ้างได้อย่างเต็มปากเต็มคำนัก ว่าเราเป็นมนุษย์ที่ประเสริฐ ผมจึงเสนอให้พิจารณาในเรื่องนี้เป็นประการต้นก่อนที่จะกล่าวถึงการแก้ปัญหาในพื้นที่ภาคใต้ตามที่ได้ตั้งประเด็นไว้

2. ปัญหาของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศ

บ่อยครั้งที่ได้ยินคำว่า “ปัญหาชายแดนภาคใต้” ความรับรู้และความเข้าใจของประชาชน

คนไทยส่วนมาก คิดว่าเป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามกับผู้นับถือศาสนาพุทธที่อาศัยในพื้นที่เดียวกัน บางคนก็คิดว่าเป็นปัญหาความรุนแรงระหว่างผู้นับถือศาสนาอิสลามกับผู้นับถือศาสนาพุทธ บางคนก็คิดว่าเป็นปัญหาความด้อยพัฒนาของพื้นที่ บางคนก็คิดว่าเป็นปัญหาการลักลอบสินค้าข้ามแดนจากประเทศมาเลเซีย บางคนก็คิดว่าเป็นปัญหาการค้ายาเสพติด ฯลฯ แม้เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้มีอยู่จริงและเกิดขึ้นจริงในพื้นที่ดังกล่าว แต่ปัญหาใดเป็นปัญหาหลักและอะไรเป็นปัญหารองมีการพูดกันน้อย และที่น่าเสียดใจมากกว่านั้นก็คือความพยายามที่จะวิเคราะห์ค้นหาสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ ในพื้นที่มิได้กระทำกันอย่างจริงจังและอย่างเป็นระบบ และที่น่าเสียดใจมากที่สุดก็คือวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในพื้นที่ทั้งของฝ่ายรัฐและของฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐ เป็นวิธีการแก้ปัญหาที่ใช้ความรู้ของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูในพื้นที่อยู่ในสภาพที่ไม่เสถียร ทำให้ชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก และทำให้คนที่พอจะมีโอกาสอยู่บ้าง เช่นมีญาติหรือคนที่รู้จักมักคุ้นอยู่ในประเทศเพื่อนบ้าน ต้องเดินทางรับจ้างในรูปแบบต่าง ๆ ในประเทศมาเลเซียเพื่อการดำรงชีวิตและการสนับสนุนครอบครัว ปรากฎการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่อย่างต่อเนื่องยาวนานนี้ ทำให้ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ชาวมุสลิมในพื้นที่ส่วนมากเกิดความรู้สึกที่รัฐบาลไทยไม่เพียงแต่ไม่ช่วยเหลือดูแลแล้ว ยังเกิดความรู้สึกที่สังคมขาดความเป็นธรรมเพราะรัฐหรือหน่วยงานของรัฐสนับสนุนและส่งเสริมเฉพาะผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีกว่า

และให้บังเอิญว่า ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีกว่า มักเป็นประชาชนเชื้อสายไทย-จีนทั้งที่อยู่ในพื้นที่และที่เดินทางมาจากพื้นที่อื่น แม้ว่าในกลุ่มนี้จะมีชาวมลายูมุสลิมรวมอยู่ด้วยบ้างก็ตาม แต่ก็เป็นคนมลายูมุสลิมที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาเศรษฐกิจของผู้คนส่วนใหญ่ในพื้นที่จึงเป็นปัญหาหลักประการหนึ่งที่ต้องทำการแก้ไขอย่างจริงจังและต่อเนื่อง แต่นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐสำหรับพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่ผ่านมาก็ไม่แตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ ของประเทศไทย กล่าวคือ เป็นนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางทุนนิยม เน้นการผลิตขนาดใหญ่เพื่อการส่งเป็นสินค้าออก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการประมง น้ำมันปาล์ม ยางพารา หรืออุตสาหกรรมแปรรูปประเภทต่างๆ รวมถึงอุตสาหกรรมการผลิตอาหารฮาลาล (Halal Food) ด้วย นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ มองอย่างผิวเผินก็อาจไม่เห็นว่ามีข้อผิดพลาดหรือไม่ดีอย่างไร แต่เมื่อพิจารณากันอย่างถ่องแท้แล้วจะเห็นได้ว่า นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจในลักษณะนี้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ของประชาชนที่มีวิถีชีวิตเกาะเกี่ยวอยู่กับระบบนิเวศอย่างมาก เพราะเมื่อนโยบายดังกล่าวนำสู่การปฏิบัติผู้ที่ได้ผลประโยชน์มากมายกลายเป็นประชาชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีกว่า และมักอาจต่างถิ่นด้วยเพราะประชากรกลุ่มนี้เป็นเจ้าของทุน และที่น่าสนใจยิ่งกว่านั้นก็คือเมื่อรัฐมีนโยบายลักษณะนี้รัฐก็ย่อมใช้มาตรการต่างๆ ในการสนับสนุนให้นโยบายเกิดผลในทางปฏิบัติ ด้วยเหตุผลดังนั้นหน่วยงานของรัฐก็ออกมาตรการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

มาเกี่ยวพัน เช่น มาตรการทางภาษี มาตรการการถือครองที่ดิน การพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐาน (Infrastructure) ต่างๆ เช่น การตัดถนน การสร้างโรงผลิตไฟฟ้า การติดตั้งระบบโทรศัพท์ การสร้างนิคมอุตสาหกรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ อาจเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต่อการผลักดันให้นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เน้นการผลิตเพื่อเป็นสินค้าส่งออกเป็นจริงในทางปฏิบัติ แต่สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นนี้คงปฏิเสธไม่ได้ว่าได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนที่มีวิถีชีวิตเกาะเกี่ยวอยู่กับระบบนิเวศ และยังประชาชนเหล่านั้นมีระบบความเชื่อและศาสนาที่แตกต่างกัน ผลกระทบอันเกิดจากแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าวย่อมมีความหมายที่ลึกกว่าผลกระทบด้านกายภาพหรือด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว ยิ่งกรณีของพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานและผ่านประสบการณ์ทั้งดีทั้งร้ายมาก่อน ผลกระทบของการนำนโยบายเศรษฐกิจดังกล่าวลงสู่พื้นที่ยิ่งก่อให้เกิดความซับซ้อนมากขึ้น เรื่องนี้เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ไม่ยากนัก เพราะฉะนั้นการแก้ปัญหาจำเป็นต้องมีการคิดพิจารณากันอย่างรอบคอบถี่ถ้วนมิใช่อ้างแต่ความตั้งใจดีของรัฐแต่ประการเดียว มิฉะนั้นรากเหง้าของปัญหาจะไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง

ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งในพื้นที่ชายแดนภาคใต้คือ ปัญหาการศึกษาเรียนรู้ ของประชากร การศึกษาเรียนรู้ที่กล่าวนี้หมายรวมถึงการศึกษาทั้งที่จัดโดยรัฐและจัดโดยชุมชน ปัญหานี้มีหลายแง่มุมทั้งแง่มุมด้านคุณภาพการศึกษา (Quality dimension) ความสอดคล้องของ

การศึกษา (Relevancy dimension) กับชีวิตจริง และความสอดคล้องระหว่างการศึกษา กับบริบทของโลกที่เปลี่ยนไป ในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยมีการจัดการศึกษาโดยรัฐเช่นเดียวกันพื้นที่อื่นๆ ในประเทศไทย กล่าวคือ มีการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาด้านอาชีวศึกษาและการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งก็มีจำนวนมากพอในเกือบทุกระดับและยังมีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน การจัดการศึกษา โดยหน่วยงานอื่นของรัฐอีกหลายหน่วยงาน เช่น โรงเรียนตำรวจวิทยาลักษณ์พยาบาล วิทยาลัยชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการจัดการศึกษาเรียนรู้ประเภทที่เรียกว่าการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น การจัดการศึกษาเรียนรู้อีกประเภทหนึ่งจัดโดยชุมชนหรือองค์กรชุมชน เช่น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม วิทยาลัยอิสลาม สถาบันปอเนาะ ตาติกา เป็นต้น การจัดการศึกษาเรียนรู้ที่ดำเนินการโดยรัฐ กับที่ดำเนินการโดยชุมชนหรือองค์กรชุมชน มีลักษณะความคล้ายกันมากกว่าความต่าง แต่ความต่างที่มีอยู่เป็นความต่างที่มีนัยสำคัญมากต่อสิ่งที่เราเรียกว่าเป็นปัญหาด้านการศึกษา

ปัญหาการศึกษาที่จัดโดยรัฐตามที่ผมเข้าใจมีอยู่สองประเด็นหลัก ประเด็นแรกคือประเด็นความไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ ประเด็นที่สองเป็นประเด็นคุณภาพการศึกษา ทั้งสองประเด็นนี้มีการจัดการศึกษาที่ ต้องอาศัยการลงทุนทั้งฝ่ายรัฐ

และฝ่ายประชาชน การลงทุนของฝ่ายรัฐเป็นการลงทุนด้านสิ่งก่อสร้าง การจัดให้มีเครื่องมือและเครื่องใช้ต่างๆ ที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนและการจ้างครูและอาจารย์ทำการสอน แม้รัฐพยายามลงทุนในสิ่งเหล่านี้อย่างเต็มที่ แต่ก็เป็นเรื่องโชคร้ายที่โรงเรียนของรัฐในชนบทห่างไกลเกือบทุกภูมิภาคของประเทศที่ประสบปัญหาความขาดแคลนในเรื่องเหล่านี้ แต่ที่ขาดแคลนมากที่สุดคือการขาดแคลนครู-อาจารย์ที่มีคุณภาพดี และขาดห้องสมุดและเครื่องมืออุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการเรียนการสอนทั้งภายในโรงเรียนและภายในชุมชน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประชาชน และพ่อแม่ผู้ปกครอง การลงทุนการศึกษา ก็มีข้อจำกัดมาก เพราะฐานะของประชาชนอยู่ในสภาพไม่ดี พ่อแม่ผู้ปกครองจึงไม่สามารถลงทุนทางการศึกษาให้กับลูกๆ ได้มาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษาซื้อหาหนังสือให้ศึกษาเพิ่มเติม การเรียนพิเศษ การจัดหาเครื่องช่วยในการเรียน เช่นเครื่องคอมพิวเตอร์ หรือ การให้ลูกๆ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เพื่อเพิ่มประสบการณ์และเพิ่มความรู้ ภายใต้อสภาพการณ์เช่นนี้ จะคาดหวังให้การจัดการศึกษาของรัฐมีคุณภาพดี เหมือนกับพื้นที่อื่นๆ ที่มีเงื่อนไขดีกว่านี้ได้อย่างไร ทั้งนี้ยังมีต้องเฝ้าถึงปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ ซึ่งยิ่งทำให้เงื่อนไขการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพเป็นสิ่งที่ยากจะเป็นจริงได้ ด้วยเหตุดังนั้น ปัญหาเรื่องคุณภาพการศึกษา จึงเป็นปัญหาหลักประการหนึ่งของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ อีกแง่มุมหนึ่งของปัญหาการศึกษาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้คือการที่การจัดการศึกษาของรัฐยึดถือ แนว

ทางการจัดการศึกษาเพื่อให้สนองตอบต่อแนวทางการพัฒนาประเทศในภาพรวมมากกว่าการตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของหลักสูตรการศึกษาทุกระดับก็มุ่งให้ผู้เรียนมีความพร้อมในด้านความรู้ ทักษะ บุคลิกภาพและค่านิยม จริยธรรมตลอดจนเจตคติ (Attitude) เพื่อเข้าสู่การทำงานและการดำรงชีวิตในสังคมเมือง (Urban Society) และในโลกสมัยใหม่ ซึ่งจะตั้งใจหรือไม่ก็ตามเป็นเหตุให้การจัดการศึกษาของรัฐไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียนทั้งในสภาพปัจจุบันและความเป็นไปได้ในอนาคตหลังจบการศึกษาเพราะผู้เรียนที่มาจากภูมิหลังชนบทฐานะทางเศรษฐกิจไม่สูง มีวิถีชีวิตที่เกาะเกี่ยวกับหลักการทางศาสนาที่ดีความแบบค่อนข้างเคร่งครัด การจัดการศึกษาในลักษณะนี้ทำให้ประชาชนที่มีวิถีชีวิตแบบชนบทที่เกาะเกี่ยวกับหลักการทางศาสนาที่มีการตีความอย่างเคร่งครัดตามคัมภีร์ รู้สึกว่าการศึกษาที่รัฐจัดให้ มีประโยชน์ต่อชีวิตของเขาน้อยและคนบางกลุ่มบางเหล่าที่มีความเคร่งครัดมากในความเชื่อทางศาสนาที่ดีความตามคัมภีร์อย่างไม่คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงบริบททางสังคม ยังตีความเลยเถิดไปถึงว่าการจัดการศึกษาของรัฐเป็นความพยายามของรัฐไทยที่จะทำลายวัฒนธรรม หรือวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนที่มีเผ่าพันธุ์และวัฒนธรรมต่างจากเผ่าพันธุ์และวัฒนธรรมหลักของรัฐด้วย สถานการณ์จึงซับซ้อนมากขึ้นอีกเป็นเหตุให้นักเรียนจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ที่ไม่นิยมเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐแต่นิยมเข้าเรียนในโรงเรียนที่จัดโดยองค์กรในท้องถิ่นมากขึ้น

เช่น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและวิทยาลัยอิสลาม แม้ว่าจะยังมีประชาชนจำนวนหนึ่งที่ยังยอมรับการศึกษาของรัฐอยู่บ้างก็ตาม แต่ปัญหาที่ตามมาคือนักเรียนในโรงเรียนที่จัดโดยชุมชนประเภทโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีอัตราการออกกลางคันหรือเรียนไม่สำเร็จตามหลักสูตรค่อนข้างมาก

การจัดการศึกษาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ อีกลักษณะหนึ่งเป็นการจัดการศึกษาโดยชุมชน เช่น ปอเนาะและตาดีกา หรือบางกรณีอาจเป็นรูปแบบอื่นๆ ก็ได้ การจัดการศึกษาของชุมชนในลักษณะนี้มีเป้าหมายหรือจุดเน้นอยู่ที่การศึกษาทางด้านศาสนาและวิถีชีวิตตามหลักการของกฎหมาย ฆาริอะห์ (Shariah) และแนวทางปฏิบัติของ ท่านนบี โมฮัมหมัด ที่เรียกกันว่า หะดีษ (Hadith) การจัดการศึกษาในแนวนี้ให้ความสำคัญกับการให้ความรู้ ทักษะและบุคลิกภาพเพื่อการทำงานในโลกการทำงานอาชีพไม่มากนัก แต่เน้นในด้านการปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมเพื่อให้เป็นมุสลิมที่ดีตามนัยของศาสนาอิสลาม ด้วยเหตุดังนั้นผู้เรียนที่ผ่านการศึกษาริยรู้ในลักษณะนี้จึงไม่มีโอกาสประกอบอาชีพในตลาดแรงงานแบบสมัยใหม่ได้ แม้แต่ผู้ซึ่งผ่านการศึกษาจากสถาบันการศึกษาชั้นสูงจากต่างประเทศ เพราะความรู้ ทักษะ เจตคติ และบุคลิกภาพ ของผู้ที่ผ่านการศึกษาในลักษณะนี้ไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานสมัยใหม่ซึ่งต้องการความรู้ ทักษะ เจตคติ และบุคลิกภาพอีกแบบหนึ่ง ที่กล่าวอย่างนี้มีได้ต้องการให้เข้าใจหรือตีความว่า การศึกษาแบบไหนดีกว่ากัน เป็นแต่เพียงต้องการชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างเท่านั้น แต่

แน่นอนว่าในความเป็นจริงในสังคมปัจจุบัน ตลาดแรงงานเกือบทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ หรือภาคธุรกิจเอกชนซึ่ง ต่างก็ต้องการจ้าง บุคลากรที่มีความรู้ ทักษะ เจตคติและบุคลิกภาพ ที่สอดคล้องกับธรรมชาติขององค์กรสมัยใหม่ที่ เน้น ประสิทธิภาพเน้นผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม เน้นการแข่งขัน เน้นการสร้างกำไร และเน้น ความสำเร็จในด้านวัตถุธรรม จึงไม่เป็นเรื่องน่า แปลกใจที่พบว่าผู้ที่ผ่านการศึกษาจากปอเนาะ หรือจากสถาบันการศึกษาอย่างเป็นทางการ (Formal Schooling) ทั้งภายในและต่างประเทศที่ เน้นการเรียนรู้ด้านศาสนาจะมีโอกาสได้งาน อาชีพค่อนข้างน้อย อันที่จริง ถ้าประชาชน เหล่านี้มีความพอใจและมีความสุขกับสภาพการณ์ ที่เป็นอยู่ ก็มีใช่เป็นสิ่งที่เสียหายอะไรสำหรับตัว ของเขาเอง แต่ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นกลายเป็น ว่าสิ่งเหล่านี้อาจถูกตีความหมายว่าไม่เป็นธรรม ในแง่ของการได้งานทำระหว่างประชาชนที่นับ ถือศาสนาที่ต่างกัน นอกจากนี้ในกรณี ที่ ประชาชนเชื้อสายมลายูนับถือศาสนาอิสลาม ต้องการศึกษาต่อในสถาบันการศึกษา ที่จัดโดยรัฐ ในสาขาวิชาชีพที่เป็นที่ยอมรับของสังคมและเป็น อาชีพที่สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจได้มาก เช่น แพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรม ศาสตร์ เป็นต้น ก็อาจนำไปสู่การตีความว่ามีความ ไม่เป็นธรรมได้เพราะ โอกาสที่นักเรียนซึ่งผ่าน การเรียนการสอนที่เน้นเนื้อหาด้านศาสนาข้อมไม่ สามารถแข่งขันในการสอบเข้าศึกษาในสาขาวิชา เหล่านี้กับนักเรียนที่ผ่านการเรียนการสอนที่เน้น ด้านโลกธรรม (Secularism) ได้ สิ่งก็ตามมาก็คือ ประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามต้องเสียโอกาส

ในการมีส่วนร่วมในการอาชีพที่สร้างรายได้ อย่าง ดี เช่น แพทย์ สถาปนิก บริหารธุรกิจ หรือ การ บัญชี เป็นต้น ซึ่งนำไปสู่ปัญหาเศรษฐกิจอย่าง เป็น ลูกโซ่ ประเด็นเรื่องความไม่สอดคล้องของ การศึกษากับวิถีชีวิตของชาวมุสลิมประการหนึ่ง กับความไม่สอดคล้องของการศึกษากับวิถีชีวิต แบบโลกสมัยใหม่อีกประการหนึ่ง เป็นเหตุให้ ประเด็นการศึกษาเป็นปัญหาหลักของพื้นที่ ชายแดนภาคใต้ตลอดมา

ปัญหาหลักอีกประการหนึ่งของพื้นที่ ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยคือ ปัญหา อัตลักษณ์ด้านชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) สำหรับ ประชาชนนับถือศาสนาอิสลามส่วนใหญ่ในพื้นที่ ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ความเป็นตัวตน หรือ อัตลักษณ์ของกลุ่มมิได้เพียงแก่มุสลิมแต่เป็น มลายูมุสลิม เพราะฉะนั้นประชาชนเหล่านี้จึง มิได้เป็นเนื้อเดียวกันทั้งหมด แม้จะนับถือศาสนา อิสลามหรือเป็นมุสลิมด้วยกัน เพราะมีประชาชน ที่นับถือศาสนาอิสลามทั้งในประเทศไทยและใน พื้นที่ชายแดนภาคใต้มีชาติพันธุ์ที่ต่างกันอยู่ เช่น บางคนเป็นเชื้อสายปาตานหรือปากีสถาน บางคนเชื้อสายอินเดีย บางคนเชื้อสายจีน บางคนเชื้อ สายไทย บางคนเชื้อสายเขมร บางคนเชื้อสาย อาหรับ เป็นต้น แม้ว่าความเป็นมุสลิมช่วยให้ ประชาชนเหล่านี้ความผูกพันกันอยู่ระดับหนึ่ง แต่ในหลายๆ เรื่องสำหรับประชาชนส่วนผู้นับถือนับถือ ศาสนาอิสลามส่วนใหญ่ในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ความเป็นตัวตนหรือ อัตลักษณ์ที่สำคัญของกลุ่ม คือการเป็นมลายูมุสลิมด้วยเหตุดังนั้น การที่รัฐ ไทยให้คำนิยามผู้นับถือศาสนาอิสลามในพื้นที่ ชายแดนภาคใต้ว่าเป็น “ไทยมุสลิม” และเรียก

ประชาชนในประเทศไทยที่นับถือศาสนาอิสลามว่าเป็น “ไทยมุสลิม” จึงไม่ตรงกับความรู้สึกเป็นตัวตนหรือเอกลักษณ์ของประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามส่วนใหญ่ในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ยิ่งเรียกกลุ่มคนเหล่านี้ว่าเป็น “แขก” ด้วยแล้ว ยิ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่เพียงแต่น้อยอกน้อยใจเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดความรู้สึกว่ารัฐไทยปฏิเสธข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์อีกด้วย เพราะพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่อยู่อาศัยของประชาชนชาวมลายูและนับถือศาสนาอิสลามมาก่อน นานแสนนาน ซึ่งไม่เหมือนกับชาวจีนมุสลิม หรือ ชาวอินเดียมุสลิม หรือ ชาวปาตานีมุสลิม หรือ ชาวอาหรับมุสลิม เพราะมุสลิมที่มีเชื้อชาติอื่นเป็น “แขก” ของพื้นที่บริเวณนี้จริง และที่เกิดประเด็นซับซ้อนขึ้นจนกลายเป็นประเด็นการเมือง (Political issue) ก็คือ ทำให้ชาวมลายูมุสลิมจำนวนไม่น้อยโดยเฉพาะในระดับนำเกิดความรู้สึกว่า การเรียกคนที่นับถือศาสนาอิสลามว่าเป็น “ไทยมุสลิม” เป็นความพยายามของรัฐไทยในการทำลายความเป็นตัวตนหรือเอกลักษณ์ของกลุ่มและเป็นการปฏิเสธรากเหง้าของกลุ่มด้วย ด้วยเหตุดังนั้น ความพยายามของฝ่ายต่างๆ จากส่วนกลางที่เชื่อเชิญให้มุสลิมจากกรุงเทพฯ หรือแม้จากพื้นที่ชายแดนภาคใต้เอง แต่เป็นผู้ที่มีชาติพันธุ์มิใช่ชาวมลายู การทำงานหรือการยอมรับซึ่งกันและกัน มีอุปสรรคมาโดยตลอด ดังจะเห็นได้จาก กรณีการเลือกจุฬาราชมนตรี และการประกาศวันสำคัญทางศาสนาอิสลามประจำปี แม้ว่าระยะหลังสถานการณ์อาจดีขึ้นบ้างก็ตาม เพราะฉะนั้นปัญหาเรื่องความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ของกลุ่มชนจึงเป็นปัญหาหลักประการ

หนึ่งในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่เราต้องตระหนักและหาทางแก้ไขเพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน

ปัญหาหลักอีกประการหนึ่งในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยคือ ปัญหาการขาดกลไกและขาดโอกาสในการเรียนรู้ อย่างมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนต่างศาสนาและวัฒนธรรม ในอดีตกาลนั้นหลักฐานต่างๆ ยืนยันอย่างชัดเจนว่า ประชาชนที่นับถือศาสนาต่างกัน มีวัฒนธรรมต่างกัน ไม่ค่อยมีความขัดแย้งกันมากนัก และเมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ชุมชนหรือองค์กรชุมชนจะเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ยจนทำให้ความขัดแย้งไม่ขยายไปสู่ความรุนแรง เพราะฉะนั้นประชาชนต่างศาสนาและวัฒนธรรมต่างก็อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกันชนิดถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ทำให้การดำเนินชีวิตที่ถึงแม้จะต่างกันแต่ก็ไม่มีปัญหาอะไรมากนัก เพราะกลไกภายในชุมชนเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างไม่เป็นการอย่างสม่ำเสมอ เช่น ตลาดในชุมชน งานเทศกาลของชุมชน การทำอาชีพเหมือนหรือคล้ายกัน การไปเรียนหนังสือด้วยกัน การไปโรงพยาบาลด้วยกัน การใช้ยานพาหนะสาธารณะร่วมกัน การนั่งร้านกาแฟในหมู่บ้านด้วยกัน ฯลฯ กลไกเหล่านี้ช่วยให้ประชาชนต่างชาติพันธุ์ต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรมมีโอกาสเรียนรู้ อย่างมีปฏิสัมพันธ์กัน ทำให้รู้จักกันในแง่มุมต่างๆ ของแต่ละฝ่ายแต่ละกลุ่มได้เป็นอย่างดี และช่วยให้เกิดการยอมรับในความแตกต่างโดยไม่ต้องขัดแย้งกัน การที่ประชาชนมีโอกาสได้เรียนรู้ร่วมกันผ่านกิจกรรมหรือกลไกต่างๆ ในชุมชน ทำให้

ประชาชนในชุมชนนั้นมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมาก และเงื่อนไขนี้เป็นเงื่อนไขหลักที่ช่วยให้ความขัดแย้งมีไม่มากและไม่นำไปสู่ความรุนแรง แต่ต่อมาภายหลังเมื่อบริบททางสังคมเปลี่ยนแปลงไปและเปลี่ยนแปลงอย่างค่อนข้างรวดเร็ว กลไกต่างๆ ในชุมชนดังกล่าวนี้ล้มหายไปบ้าง หรือแม้ยังอยู่แต่บทบาทหน้าที่ก็ลดน้อยถอยลงมาก เช่นตลาดในชุมชนก็เริ่มหายไป เมื่อมีร้านค้าสมัยใหม่เกิดขึ้นมาแทนที่ การจัดงานเทศกาลต่างๆ ก็ลดน้อยลงหรือไม่ก็เป็นที่ไปเพื่อการค้าหรือการส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับคนภายนอกชุมชน การไปเรียนหนังสือก็เริ่มแยกโรงเรียน การไปโรงพยาบาลก็เร่งรีบไม่มีเวลาได้พูดคุยกันหรือไม่ก็ไปรับบริการที่โรงพยาบาลคนละแห่ง การเดินทางก็ใช้พาหนะส่วนตัวกันมากขึ้นหรือไม่ก็เป็นพาหนะที่ไม่เอื้อต่อการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน เป็นต้น ภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงแบบนี้ก่อให้เกิดการแบ่งแยกกลุ่มคนต่างวัฒนธรรมและต่างศาสนาออกจากกันมากขึ้น โอกาสที่แต่ละฝ่ายจะได้เรียนรู้อย่างมีปฏิสัมพันธ์จึงไม่มีเหมือนก่อน ยังมีองค์ประกอบอื่นภายในสังคมที่เน้นเรื่องการแข่งขันมากกว่าการเน้นความร่วมมือ หรือสังคมที่เน้นความสำเร็จทางวัตถุมากกว่าการมีชีวิตอย่างสมดุลหรืออย่างพอเพียง โอกาสที่ประชาชนต่างวัฒนธรรม ต่างศาสนาและต่างชาติพันธุ์ จะได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ลดน้อยถอยลงจนน่าใจหายภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ ความระแวงซึ่งกันและกัน การแก่งแย่งแข่งขันกัน การดูหมิ่นดูแคลนกัน ย่อมเกิดขึ้นได้มากกว่าการสามัคคีหรือการสมานฉันท์

ผมคิดว่าในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ยังมีปัญหาอีกหลายอย่าง แต่ผมเข้าใจว่าปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่มีต้นตอมาจากปัญหาหลักที่ผมกล่าวมา เพราะฉะนั้นถ้าไม่แก้ปัญหาก็ตรงจุดอย่างแท้จริงและอย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหาของพื้นที่ชายแดนภาคใต้คงยืดเยื้อไปอีกนานหลังจากที่ยืดเยื้อมาเป็นร้อยปี

ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งในพื้นที่ชายแดนภาคใต้คือปัญหาการเมือง ในความหมายว่า มีกลุ่มประชาชนที่เป็นมุสลิมเชื้อสายมลายูจำนวนหนึ่งเชื่อว่า การแก้ปัญหของประชาชนส่วนใหญ่ภายในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ต้องแก้ไขด้วยวิธีการการเมือง นั่นคือการที่กลุ่มคนที่นับถือศาสนาอิสลามและมีเชื้อชาติมลายูต้องมีอำนาจในการบริหารจัดการกับเรื่องต่างๆ เช่นเรื่องเศรษฐกิจ เรื่องวัฒนธรรมและเรื่องสังคม ด้วยตนเอง ความเชื่อดังกล่าวนี้เป็นเหตุให้กลุ่มผู้นำมลายุมุสลิมเลือกวิถีทางการเมืองเป็นสองแนวทางหลัก แนวทางแรก คือการต่อสู้ทางการเมืองในระดับรัฐสภาด้วยการเข้าเป็น สมาชิกพรรคการเมืองบ้าง หรือการร่วมมือกับผู้อื่นตั้งพรรคการเมือง ที่มีเป้าหมายรับใช้ชาวมลายุมุสลิมเป็นการเฉพาะบ้าง หรือการทางการเมืองในระบบรัฐสภาที่ถึงแม้ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามได้มีโอกาสรับตำแหน่งทางการเมืองในระดับสูงถึงระดับรัฐมนตรีในกระทรวงสำคัญๆ หรือเป็นรองนายกรัฐมนตรีก็ตามแต่ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่แทบจะไม่ได้รับอำนาจที่เป็นรูปธรรมในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เผชิญอยู่ได้ ที่ร้ายยิ่งกว่านั้นก็คือ ผู้ที่ได้รับตำแหน่งสูงๆ เหล่านี้กลับได้รับผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องใน

วงจำกัดอีกด้วย ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดช่องว่างมากขึ้นระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามด้วยกัน ด้วยเหตุนี้กลุ่มคนที่ไม่มีความเชื่อมั่นในการเมืองระบบรัฐสภาก็เลือกกิจกรรมทางการเมืองอีกแนวทางการเมืองนอกรัฐสภามีทั้งที่ดำเนินการ “บนดิน” และ “ใต้ดิน” ซึ่งได้ก่อให้เกิดกลุ่มหรือขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อจะได้อำนาจในการบริหารหรือด้านการปกครองพื้นที่ชายแดนภาคใต้มาอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าขบวนการต่างๆ เหล่านี้ก็จะใช้ว่าจะลงรอยกันในทุกเรื่อง บางเรื่องก็ทำงานด้วยกันได้ บางเรื่องก็ขัดแย้งกัน ซึ่งก็เป็นสิ่งปรกติ กลุ่มต่างๆ เหล่านี้ได้เคลื่อนไหวในรูปแบบต่างๆ เพื่อเรียกร้องให้รัฐไทยยอมตามในเรื่องอำนาจการปกครองทางการเมือง แต่ทุกครั้งที่มีการเคลื่อนไหวก็จะได้รับการตอบโต้จากรัฐเพราะรัฐเห็นว่าเป็นประเด็นการทำลายความมั่นคงแห่งรัฐ แม้ว่าจะมีความพยายามในส่วนของหน่วยงานของรัฐ เช่น สภาความมั่นคงแห่งชาติในการที่จะหาทางแก้ปัญหาความขัดแย้งในแนวทางที่ไม่ใช้ความรุนแรง แต่ในอดีตที่ผ่านมาความพยายามในการแก้ปัญหาไม่ประสบความสำเร็จ ประเด็นทางการเมืองจึงยังเป็นปัญหาหลักอีกประการหนึ่งในพื้นที่ชายแดนภาคใต้และยังจะเป็นประเด็นที่รุนแรงมากขึ้นเมื่อปัญหาพื้นฐานอื่นๆ ภายในพื้นที่ที่ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถาวรและต่อเนื่อง และเมื่อสมทบกับสาเหตุที่เกิดขึ้นจากภายนอกพื้นที่ ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น

3. สาเหตุจากนอกพื้นที่

ผมคิดว่าเราอาจจะเข้าใจถึงความซับซ้อนของปัญหาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศ

ไทยได้มากขึ้น ถ้าหากเราพิจารณาถึงปรากฏการณ์บางประการที่เกิดขึ้นในโลกและเกี่ยวข้องกับสังคมมุสลิม ซึ่งผมขอยกมาเป็นประเด็นที่ต้องการชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกและเกี่ยวข้องกับสังคมมุสลิมมีส่วนเชื่อมโยงกับปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยอย่างไรบ้างดังนี้

หลายคนคงจำกันได้ว่าในทศวรรษที่ 2970 มีปรากฏการณ์ทางการเมืองที่สำคัญอย่างหนึ่งเกิดขึ้นที่ประเทศอิหร่าน ในสมัยนั้นประเทศอิหร่านซึ่งประชาชนนับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่และมีระบบปกครองแบบที่มีพระเจ้าชาห์เป็นประมุขของประเทศ ในยุคนั้นในบรรดาประเทศที่ประชาชนนับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ในตะวันออกกลางมีแนวทางในการบริหารและพัฒนาประเทศโดยยึดหลักการของศาสนาอิสลามเป็นหลักและไม่ยินยอมโน้มเอียงที่จะยอมรับทิศทางการบริหารและการพัฒนาประเทศตามแนวทางที่ประเทศมหาอำนาจตะวันตกอย่างประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศยุโรปตะวันตกพยายามผลักดัน แต่ประเทศอิหร่านจะเป็นประเทศเดียวในยุคนั้นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกลุ่มประเทศตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศสหรัฐอเมริกา และพระเจ้าชาห์มีแนวโน้มที่จะยอมรับแนวทางการบริหารและพัฒนาประเทศไปในแนวทางที่ประเทศกลุ่มอเมริกาเหนือและยุโรปตะวันตกผลักดัน แต่การเคลื่อนไหวดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการต่อต้านจากประชาชนและผู้นำศาสนาอิสลามในประเทศอิหร่านอย่างรุนแรง จนในที่สุดพระเจ้าชาห์ก็ต้องสูญเสียอำนาจในการบริหารประเทศ

อิหร่านไปโคยอิหม่ามโคมินิได้ขึ้นมาเป็นผู้นำประเทศแทน การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศอิหร่านในครั้งนั้นได้ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมากทั้งในประเทศตะวันตกและในประเทศมุสลิมทั้งหลายในโลก และเหตุการณ์ทางการเมืองครั้งนั้นได้เป็นจุดกำเนิดของกระแสที่สำคัญยิ่งในยุคสมัยดังที่รู้จักหรือเรียกกันว่ากระแส Islamization อันเป็นกระแสที่มุ่งผลักดันให้ประเทศที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและประเทศที่มีประชาชนนับถือศาสนาอิสลามเป็นชนส่วนน้อยหันมาพิจารณาอย่างจริงจังถึงการนำเอาหลักการทางอิสลามมาใช้ในการบริหารและพัฒนาประเทศตามเงื่อนไขของแต่ละประเทศ บางประเทศก็อาจจะนำเอาหลักการของศาสนาอิสลามมาใช้ในการบริหารและพัฒนาประเทศอย่างเข้มแข็ง ในขณะที่บางประเทศก็อาจนำเอาหลักการทางศาสนาอิสลามมาใช้ในการบริหารและพัฒนาประเทศในบางด้าน หรือบางระดับ เป็นต้น กระแส Islamization นี้ได้ก่อให้เกิดปริวิตกแก่กลุ่มประเทศตะวันตกอย่างสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก และได้พยายามหาทางเผชิญหน้ากับกระแส Islamization ในหลายๆ วิธีทั้งทางตรงและทางอ้อม จากข้อเท็จจริงที่ว่าผลกระทบด้านกระแส Islamization เป็นการผลักดันโดยกลุ่มประเทศอาหรับเป็นส่วนใหญ่ กระแสดังกล่าวนี้บางครั้งจึงถูกเรียกหรืออ้างว่าเป็นกระแส Arabization หรือกระแสที่เป็นอิทธิพลของอาหรับ ซึ่งก็มีส่วนจริงอยู่ไม่น้อย เพราะกลุ่มประเทศอาหรับที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีมากๆ ด้วยรายได้จากการขายน้ำมันปิโตรเลียมย่อมอยู่ในฐานะที่จะสนับสนุนกิจการต่างๆ

เพื่อให้ประเทศในกลุ่มอาหรับได้รับการยอมรับในวิธีการและแนวทางของอาหรับทั้งในด้านการเมืองและวัฒนธรรม เช่น การให้ทุนช่วยเหลือแก่ประเทศมุสลิมอื่นๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือทั้งด้าน การศึกษา ด้านวัฒนธรรมและด้านอื่นๆ เป็นจำนวนมาก การดำเนินการของกลุ่มประเทศอาหรับดังกล่าวนี้ถ้าจะว่าไปแล้วก็ต่างจากวิธีการที่กลุ่มประเทศตะวันตกหรือแม้แต่กลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์เคยใช้ได้อย่างได้ผลมาก่อนแล้ว ด้วยเหตุนี้อิทธิพลของอาหรับจึงเห็นได้ค่อนข้างชัดเจนในกลุ่มประเทศมุสลิมอื่นๆ แม้แต่ด้านวัฒนธรรมและศาสนาการพัฒนาขึ้นของกระแส Islamization หรือ กระแส Arabization จึงเป็นการเผชิญหน้าอย่างตรงไปตรงมากับกระแส Globalization หรือกระแสโลกาภิวัตน์ ที่กลุ่มประเทศตะวันตกได้ผลักดันมาก่อนหน้านี้แล้ว กระแสโลกาภิวัตน์เป็นกระแสที่มันหมายถึงประเทศต่างๆ ในโลกนี้ยอมรับหลักการสำคัญสองประการ คือหลักการทางการเมืองที่เรียกว่า Liberalism ซึ่งมีแนวคิดให้ประเทศต่างๆ ยอมรับระบบการบริหารประเทศแบบประชาธิปไตยแบบตะวันตก (Western Democracy) และหลักการทางเศรษฐกิจที่เรียกว่า Capitalism ซึ่งเป็นแนวคิดที่ให้ประเทศต่างๆ ยอมรับระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรีนิยม แนวคิดทั้งสองนี้ได้รับการยอมรับ (โดยการตัดสินใจอย่างเสรีหรือโดยภาวะจำยอมก็ตาม) ในหลายประเทศในโลก แต่กลุ่มประเทศที่ไม่ยอมรับหลักการนี้อย่างเห็นได้ชัดก็ได้แก่กลุ่มประเทศมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ และกลุ่มประเทศมุสลิมที่มีพลังงานเศรษฐกิจสูงก็ได้ดำเนินการเสนอแนวทางอันอยู่ชั่วตรงข้ามกับหลักการของ

กระแสโลกาภิวัตน์อย่างจริงจังอันเป็นที่มาของกระแส Arabization นั้นเอง กระแส Arabization นี้ได้แผ่เข้ามาถึงภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งประเทศไทยด้วยในเวลาอันไม่นานนักดังจะเห็นได้จากหลักฐานหลายประการด้านการศึกษาและด้านวัฒนธรรม แม้ว่าปรากฏการณ์เหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ปรกติที่เกิดขึ้นได้ แต่ถ้าหากเราไม่เข้าใจหรือเห็นว่ามีเชื่อมโยงกับปัญหาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยอย่างไร บางทีอาจทำให้ความพยายามแก้ปัญหาของเราไม่อาจสำเร็จได้ง่ายนัก

นอกจากนี้ทั้งกระแส Globalization และกระแส Islamization ซึ่งมีพลังงานในการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ อย่างมหาศาลนั้นยังได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่น่าสนใจหลายประการทั้งในกลุ่มประเทศมุสลิมและในกลุ่มประเทศอื่นๆ เช่น เกิดระบบคุณค่าที่มีความขัดแย้งกัน (Conflicting Values) ในสังคมมุสลิมเองระหว่างระบบคุณค่าตามแนวกระแสโลกาภิวัตน์และระบบคุณค่าตามแนวทาง Islamization เป็นเหตุให้เกิดปัญหาทางสังคมวัฒนธรรมและการเมืองในสังคมมุสลิมอย่างมากทีเดียว แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์และกระแส Islamization ที่ผมเห็นว่าน่าสนใจมากและมีการกล่าวถึงกันน้อย แต่มีผลต่อปัญหาในหลายๆ ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยด้วยก็คือปรากฏการณ์ที่เรียกว่า Deterritorialization และ Reterritorialization ซึ่งมีความหมายว่า กระแสดังกล่าวได้ทำให้ผู้คนหลุดออกจากกรอบหรือ “เขตปริมณฑล” ดั้งเดิมที่ตนเองเคยอยู่ (Deterritorialization) และได้รับการปรับเปลี่ยน

ตนเองให้เข้าอยู่ “เขตปริมณฑล” ใหม่ (Reterritorialization) ดังที่เกิดขึ้นกับผู้คนจำนวนมากรวมทั้งตัวเราเองด้วย เช่น เราเคยรู้สึกว่าเป็นคนปักษ์ใต้ หรือ เป็นคนอีสาน หรือ เป็นคนสุพรรณ (เขตปริมณฑลเดิม) แต่กระแสโลกาภิวัตน์ (ผ่านทางระบบการศึกษาและสื่อมวลชน ฯลฯ) ทำให้เราเปลี่ยนความรู้สึกว่าเรามีได้เป็นคนปักษ์ใต้ คนอีสานหรือคนสุพรรณอีกแล้ว (Deterritorialization) แต่เรารู้สึกว่าเราเป็นคนไทย และในหลายกรณีเรารู้สึกว่าเราเป็นพลเมืองโลก (World citizen) ด้วยซ้ำ (Reterritorialization) ในกรณีของผู้ที่เคยรู้สึกว่าเป็นคนไทยนับถือศาสนาอิสลาม หรือ คนมลายูนับถือศาสนาอิสลาม (เขตปริมณฑลเดิม) แต่กระแส Islamization (ผ่านทางการศึกษาและสื่อมวลชน) ทำให้บุคคลเหล่านี้เกิดความรู้สึกใหม่ (Deterritorialization) ว่าตนเองเป็นมุสลิมสากลหรือมุสลิมโลก เป็นสมาชิกของชุมชนมุสลิมมากกว่าที่จะรู้สึกว่าเป็นมุสลิมไทยหรือมุสลิมมลายู (Reterritorialization) เป็นต้น ถ้าเราเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้จะช่วยให้เราเข้าใจว่าเพราะเหตุใดผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยจำนวนหนึ่งจึงมีความคิดเห็นที่พวกเขาไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย แต่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมมุสลิมโลก และแนวทางในการแก้ปัญหาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยก็จะมีมุมมองที่กว้างขึ้นกว่าเดิม ประเด็นที่ผมนำมาอภิปรายอย่างสั้นๆ นี้เป็นเพียงต้องการให้มีการศึกษาวิเคราะห์กันให้ลึกซึ้งและเป็นระบบต่อไปอันอาจจะช่วยให้การ

แก้ปัญหาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้สามารถหลีกเลี่ยงการใช้วิธีที่รุนแรงได้

4. ปัญหาความรุนแรงที่เพิ่มขึ้นในปัจจุบัน

การพูดถึงปัญหาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้โดยไม่พูดถึงปัญหาความรุนแรงที่เพิ่มขึ้นและดำรงอยู่มายาวนานหลายปี จะไม่ช่วยให้การทำความเข้าใจสภาพการณ์ต่างๆ ในพื้นที่ดังกล่าวได้ถูกต้องชัดเจน ปัญหาความรุนแรงที่เพิ่มมากขึ้นในรอบสี่ห้าปี ที่ผ่านมานี้ ผมคิดว่ามีฐานที่มาจากปัญหาหลักต่างๆ ที่กล่าวมาแต่ในรอบสี่ห้าปีหลังนี้มีเงื่อนไขบางอย่างที่ก่อให้เกิดความรุนแรงเพิ่มขึ้น เงื่อนไขที่เพิ่มขึ้นและเป็นสาเหตุที่ทำให้ระดับความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นนี้ส่วนหนึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพการเมืองในระดับสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างกลุ่มประเทศมุสลิมในตะวันออกกลางกับประเทศมหาอำนาจตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ความขัดแย้งดังกล่าวเป็นความขัดแย้งในระดับแนวคิดมหภาคระหว่างระบบทุนนิยมกับระบบของมุสลิม ระหว่างระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตกกับระบบของมุสลิม เป็นต้น ซึ่งอาจจะ เรียกว่าเป็นการเผชิญหน้ากันระหว่าง สิ่งที่เราเรียกว่า Globalization กับ Arabization ก็น่าจะได้ ความขัดแย้งในแนวทางหลักดังกล่าวนำไปสู่การใช้กำลังเข้าทำลายล้างกันเป็นเหตุให้กลุ่มประเทศที่ประชากรนับถือศาสนาอิสลามในโลกจำนวนมากเกิดความรู้สึกเห็นใจกลุ่มประเทศบางประเทศในตะวันออกกลางและในขณะเดียวกันก็รู้สึกต่อต้านแนวทางของสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นพลังผลักดันสำคัญของ

กระแสโลกาภิวัตน์ สำหรับกรณีของประเทศไทยก็ไม่แตกต่างกันมากนักเพราะชาวมุสลิมในประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของไทยผู้ซึ่งได้เคยไปศึกษาและใช้ชีวิตอยู่ในประเทศต่างๆ ในตะวันออกกลางและในอัฟริกาเกิดความรู้สึกเห็นใจเพื่อนพ้องมุสลิมในประเทศเหล่านั้นเมื่อเกิดความเดือดร้อนจากการรุกรานของประเทศตะวันตก และเมื่อรัฐบาลไทยในยุคนั้นมีนโยบายชัดเจนในด้านเศรษฐกิจทุนนิยมและมีความสัมพันธ์อย่างดีกับสหรัฐอเมริกาโดยเฉพาะนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา สิ่งเหล่านี้ย่อมก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจกับนโยบายของรัฐบาลไทยในยุคนี้มากยิ่งขึ้น และเมื่อมีการแสดงออกในรูปแบบต่างๆ ในการต่อต้านแนวนโยบายของรัฐตลอดจนการเกิดกรณีมีผู้บุกเข้าไปขโมยอาวุธในค่ายทหารจนเรื่องราวบานปลายต่อมาทั้งในกรณีที่เกิดขึ้นที่มัสยิดกรือเซะจังหวัดปัตตานี และกรณีการประท้วงที่อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส หลังจากนั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน สถานการณ์ความรุนแรงเลวร้ายมากขึ้นจนเป็นที่น่าเป็นห่วง ประชาชนธรรมดาสามัญมีชีวิตอยู่ด้วยความหวาดกลัวและประสบความยากลำบากในการดำเนินชีวิตอย่างปรกติ ประชาชนที่รักสงบจำนวนมากได้อพยพย้ายนิवासถานออกจากพื้นที่ชายแดนภาคใต้เป็นเรือนแสน ภายใต้สถานการณ์อย่างนี้การแก้ปัญหาหลักๆ ที่กล่าวถึงในตอนต้นยิ่งมีความยากมากขึ้นเป็นทวีและตรีคูณ เพราะฉะนั้นแนวทางหรือยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาหลักที่กล่าวมาจำต้องคิดกันอย่าง

รอบคอบและต้องใช้ความอดทนอย่างมากจึงจะ
ได้

5. แนวคิดการแก้ปัญหาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้

ปัญหาของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของ
ประเทศไทยในปัจจุบันได้ขยายระดับไปสู่ความ
ขัดแย้งปัญหาของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของ
ประเทศไทยในปัจจุบันได้ขยายระดับไปสู่ความ
ขัดแย้งอย่างรุนแรงมากขึ้นอย่างชนิดที่ไม่เคยมีมา
ก่อนในประวัติศาสตร์และแนวทางแก้ปัญหา
ความขัดแย้งที่ผ่านมาได้เลือกใช้แนวทางที่มีใช้
แนวทางอหิงสกรรม (Non Violence) แต่เป็นการ
แก้ปัญหาแบบ “ดาต่อดา ฟันต่อฟัน” แม้ว่าจะมี
บางส่วน ของหน่วยงานของรัฐพยายามจะใช้
แนวทางแก้ปัญหาแบบอหิงสกรรม อยู่บ้างก็ตาม
และที่น่าเสียดายก็คือว่า ความพยายามในการ
แก้ปัญหาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้นั้น ยังให้
ความสำคัญกับเรื่องการกำจัดผู้ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อ
รัฐมากกว่าที่จะมุ่งแก้ที่รากเหง้าของปัญหาอย่าง
จริงจัง ผมคิดว่าข้อเสนอของผมเกี่ยวกับแนว
ทางการแก้ปัญหาของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ขอให้
ยึดหลักการสำคัญสองประการ คือ

1. มุ่งแก้รากเหง้าของปัญหาหลักภายใน
สามสี่ประการที่ผมกล่าวมีการดำเนินการแบบ
ทุ้มเทและจะดีขึ้นถ้านโยบายการแก้ปัญหา
หลักดังกล่าวมีการดำเนินการ

2. การแก้ปัญหาความขัดแย้งและความ
รุนแรงด้วยวิธีการที่ไม่รุนแรงและใช้ความรู้ความ
เข้าใจในมิติของความเป็นมนุษย์ (Humanistic)
อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ผมไม่มีเวลาอภิปรายประเด็นเหล่านี้ใน
รายละเอียดได้เพราะมีเวลาจำกัด แต่ผมยืนยันว่า
การแก้ปัญหาที่ไม่แก้จากรากเหง้าก็ดี การ
แก้ปัญหาโดยประชาชนไม่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง
ก็ดี หรือการแก้ปัญหาโดยวิธีการรุนแรงและไม่
ใช้ความรู้ที่เกี่ยวกับความเป็นมนุษย์ก็ดี ความ
คาดหวังว่าปัญหาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้จะแก้ได้
และนำความผาสุกมาให้แก่ประชาชนในพื้นที่
อย่างถาวรและยั่งยืนนั้นอย่าพึงหมาย

6. คำกล่าวสรุปที่มีใช้ข้อสรุป

ผมคิดว่าปัญหาในพื้นที่ภาคใต้ของไทยมี
ความสลับซับซ้อนมากและมีช่วงเวลาของการ
ดำรงอยู่และการพัฒนาที่ยาวนานมาก การ
แก้ปัญหาจึงมีใช้เรื่องง่ายและแก้ได้สำเร็จในเร็ว
วัน แต่มิได้หมายความว่าปัญหาต่างๆ ในพื้นที่
แก้ไขไม่ได้ ผมเชื่อว่าแก้ไขได้แน่นอนขอแต่เพียง
ให้ทุกคนตั้งใจ ใช้ความรู้ ใช้ปัญญาและร่วมมือ
กันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง และที่สำคัญมากที่สุด
ที่ต้องเน้นย้ำก็คือปัญหาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้
เป็นปัญหาของประชาชนที่เป็น พลเมืองไทยทุก
คน มิใช่เป็นปัญหาของประชาชนที่นับถือศาสนา
อิสลามเท่านั้น การแก้ปัญหาที่ซับซ้อนอย่างนี้มี
ความจำเป็นต้องใช้พลัง สติปัญญาชนิดที่เรียกว่า
“ภูมิปัญญาร่วม” (Collective Wisdom) มิใช่การ
วางใจให้ผู้หนึ่งหรือคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้นที่
ต้องรับผิดชอบแก้ปัญหา แต่เราก็ไม่ควรละเลยใน
การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาให้กับประชาชน
ในพื้นที่ ชายแดนภาคใต้ แน่แน่นอนว่าในฐานะ
นักศึกษาและการอาศัยอยู่ต่างแดนเราอาจจะทำ
อะไรได้ไม่มากเท่ากับเมื่อเราอยู่ในบ้านเมืองของ

เราเองหรือเมื่อเราเติบโตขึ้น แม้กระนั้นก็ดี ผมคิด* และเชื่อมั่นว่ากลุ่มนักเรียนที่มาจากต่างประเทศ มาเล่าเรียนหนังสือในประเทศอินโดนีเซียสามารถ รวมตัวกันทำในสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่อการ แก้ปัญหาให้กับประชาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ได้อย่างแน่นอน ขอให้พวกเราติดตามข้อมูล ข่าวสารอย่าง ใกล้ชิดและพยายามวิเคราะห์ สถานการณ์ต่างๆ ทั้งในบ้านเมืองของเราและใน ระดับภูมิภาคนี้อย่างรอบด้านและอย่างใช้ความรู้ และสติปัญญาอย่างลุ่มลึก โดยไม่ตกเป็นเหยื่อของ การโฆษณาชวนเชื่อไม่ว่าจากฝ่ายใดก็ตาม ผมเชื่อว่าทุกคนที่เป็นนักเรียนนักศึกษาย่อมมีความรู้ มี สติปัญญามากพอที่จะมีส่วนช่วยแก้ปัญหาใน พื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยได้อย่าง แน่แน่นอน

ขอบคุณครับ

---

* แนวการบรรยายในการสัมมนานักศึกษาไทยในอินโดนีเซีย
“Thai students community : How can we do for our society?”
ระหว่างวันที่ 7-9 กันยายน 2550 ณ เมือง Yogyakarta ประเทศ
อินโดนีเซีย จัดโดยสำนักงาน ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารบกไทย ณ กรุง
จาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย